

פרשת תולדות

סעודת הבראה

"ויזוד יעקב נזיד ויבא עשו מן השדה והוא עיף. ויאמר עשו אל יעקב הלעיטני

נא מן האדם האדם הזה כי עיף אנכי" (בראשית כה, כט-ל)

ברש"י בפסוק "מן האדם האדם הזה" כתב, שאותו היום מת אברהם שלא יראה את עשו בן בנו יוצא לתרבות רעה ואין זו שיבה טובה שהבטיחו הקב"ה, לפיכך קיצר הקב"ה ה' שנים משנותיו, שיצחק חי ק"פ שנה ואברהם רק קע"ה שנה, ובישל יעקב עדשים להברות את האבל.

בן ברבינו בחיי שם כתב, שהיה ראוי שיאמר "ויזוד יצחק" ולא "ויזוד יעקב", שהרי בעד אברהם אביו היה מתאבל, אבל מפני שהאבל אסור לאכול משלו, לכך התקין יעקב המאכל הזה, ותבשיל של עדשים היה ומנהג לאוכלו בבית האבל לפי שעדשה סגורה ועגולה כגלגל לומר גלגל הוא שחזור בעולם.

הנה למדנו כאן אחת ממצוות האבילות שבשעה שחוזרים מן הקבורה אוכלים האבלים סעודה וזו הנקראת "סעודת הבראה", וזאת עלינו לברר במקור וטעם סעודה זו, עוד יש לדון על מי מוטלת חובת הסעודה להברות את האבל, בעל לאשה או להיפך, קרובי משפחה או שכנים. ובנוסף לזה יש לעיין באיזה מאכלים מברים, ומתי חל איסור על האבל לאכול משלו, וכן האם דין זה נוגע לכל שבעת ימי האבילות, או בכל היום הראשון או רק בסעודה הראשונה.

מקור לכמה דיני אבילות

ביחזקאל כד, טז - יז נאמר "בן אדם הנני לוקח ממך את מחמד עיניך במגיפה ולא תספור ולא תבכה ולא תבא דמעתיך. האנק דום מתים אבל לא תעשה פארך חבוש עליך ונעליך תשים ברגליך ולא תעטה על שפם ולחם אנשים לא תאכל".

בפסוקים אלו ניבא יחזקאל על מות אשתו, שהוא גם משל על חורבן בית המקדש, ושם נאמרו לו כמה מהלכות

אבילות, וכפי שפירש רש"י שם (אולם בנוגע ליחזקאל ה' צוהו דוקא לא להתנהג כאבל בכמה מההלכות שנאמרו באבלים, ועיין ברש"י יחזקאל כד, כב ד"ה "ועשיתם כאשר עשיתי" שהביא טעם לזה), וביניהם איסור שאילת שלום ולימוד תורה מ"האנק דום", "ונעליך תשים ברגליך" מכאן שהאבל אסור בנעילת הסנדל, "ולא תעטה על שפם" שהיה מנהג שהאבל עוטף את ראשו כל ימי האבילות, "ולחם אנשים לא תאכל" זוהי סעודת הבראה שהיא הסעודה הראשונה

ולא ענין שאילת שלום ושמחה. וכן בטעמי המנהגים מובא מדברי הלבוש שכתב טעם בזה, שכל זה בכלל נחמה הוא, שמראין לאבל שמשימין אותו על לבם ולא ישליכוהו אחר גיום.

טעם שלישי, לזה שהאבל אינו אוכל משל עצמו, בספר טעמי המנהגים הביא מספר מעבר יבק (שפת אמת פ' כח) שכתב, דמה שאין אוכלים סעודה ראשונה משל אבל, כי כוחות הדין עתה שולטים בביתו ובכל אשר לו, ואנו צריכים להשפיעו מכחות החסד ואין מאכלו בריאה לו להיותו עתה מצד כחות הדין, ואותם שהיו נוהגים להברותו, מסייעין לדעה זו.

חוב ההבראה מוטל על השכנים

בירושלמי (מו"ק פ"ג ה"ה) מובא, אם אין לו מה לאכול, ביום הראשון ובשני עדיין האבל אסור במלאכה, ובשלישי הוא עושה בצנעה, אבל אמרו תבוא מארה לשכניו שהצריכוהו לכך. ועיין בפני משה שכתב בזה: ולא שלחו לו שלא יצטרך לעשות מלאכה בימי אבלו. (וכן עיין ברא"ש מו"ק אות פט).

ונפסק להלכה בשו"ע (יו"ד סי' שעח סעי' א') אבל אסור לאכול משלו בסעודה ראשונה, וכו'. ומצוה על שכניו שיאכילוהו משלהם כדי שלא יאכל משלו.

ועיין בגשר החיים (פרק כ' חלק ב' אות ג') שהביא בשם הט"ז, שאם אין לו שכנים שיכולים ורוצים לשלוח לו לאכול, רשאי הוא לתת לחם משלו במתנה לאיש אחר, או אף לבנו שאינו סמוך על שולחנו, והאחר מביא לו את הלחם הזה להברותו,

אחר קבורת המת, שהאבל אוכל מאחרים, ועיין עוד בגמ' מועד קטן (טו, א טו, ב) הלימודים מפסוקים אלו.

מקור וטעם למצות סעודת הבראה

מקור לסעודת הבראה ממאכל של אחר מופיע בראשונה ברש"י בפסוק "מן האדם האדם הזה", שבאותו היום שמת אברהם בישל יעקב עדשים להברות את יצחק אביו. וכן מובא בגמ' מועד קטן כו, ב: אמר רב יהודה אמר רב, אבל יום ראשון אסור לאכול לחם משלו, מדאמר ליה רחמנא ליחזקאל "ולחם אנשים לא תאכל".

טעם ראשון למזון לסעודת הבראה מאחר, בבית יוסף (יו"ד סי' שעח) הביא מהרבינו ירוחם (נתיב כח ח"ב רלג, ב) שכתב בשם הרא"ש, כתיב "ולחם אנשים לא תאכל" מכלל דכולי עלמא מחייבי למיכל לחם של אנשים אחרים, והטעם כי האבל דואג ונאנח על מתו ואינו חושש לאכול כי רצונו למות גם הוא, על כן צוהו לאכול משל אחרים.

וכן כתב בחכמת אדם (כלל קנ"ח סעיף ה') בשם הרבינו ירוחם, דהטעם שמברין את האבל, כי האבל דואג ונאנח על מיתו ואינו חושש לאכול, כי רצונו למות גם הוא, על כן צוה ה' יתברך לאחרים שיאכילוהו משלהם, לפיכך הפוחת לא יפחות מסעודה ראשונה, שהיא עיקר זמן מרירותו, אבל סעודה שניה מותר אפילו הוא ביום הראשון, עכ"ל. ועיין עוד בדרישה (יו"ד סי' שעח אות א').

טעם שני, מובא באגרות משה (יורה דעה ח"ב סי' קסח) דהטעם שבסעודה זו צריך למזון מאחר, דימים אלו שחייבין לנחמו הוי הבאת המנות מענין התנחומין

הבית. אבל מי שזן עני או יתום או לבנו ובתו בלא תנאי ואירעם אבל, יכולים לאכול סעודה ראשונה משל בעל הבית.

באיזה סעודה מברים

סעודה זו שאמרו חכמים שמברין את האבל משל אחרים, יש לדון אם דין זה נאמר רק בסעודה ראשונה, או כל היום הראשון, או דדין זה חל על כל שבעת ימי האבילות.

בגמ' מועד קטן כזו, ב מובא, אמר רב יהודה אמר רב אבל "יום ראשון" אסור לאכול לחם משלו מדאמר ליה רחמנא ליחזקאל "ולחם אנשים לא תאכל". ובתוספות (שם ד"ה יום ראשון אסור לאכול משלו) כתבו וז"ל: פירשתי למעלה אפילו אוכל כמה פעמים באותו יום דלא קתני סעודה ראשונה.

וכן פסק הרמב"ם (פ"ד מהל' אבל הל' ט') כפשטות לשון הגמ' שהאבל אסור לאכול משל עצמו כל היום הראשון, ולא רק בסעודה הראשונה.

אולם רוב הפוסקים סברו כפי שיטת הרא"ש "שרק סעודה ראשונה שביום הראשון" מחוייב הוא לאכול משל אחרים, וכן פסקו להלכה הטור והשו"ע. וכן הביא בבית יוסף (שם סעי' א') מדברי הרא"ש, פירוש "יום ראשון" סעודה ראשונה, ושלא כדברי התוס' שפרשו דכל יום הראשון אסור האבל לאכול משלו אפילו אוכל שתי פעמים ביום.

וראה שכן הביא בגשר החיים (שם) לענין סעודה שניה שבאותו היום, או ביום המחרת ואפילו סעודה ראשונה (כשלא אכל

ואם אין שם אחר שיאכילהו אינו חייב לשבת ברעב ומותר לו לאכול משלו.

סעודת הבראה לאשה משל בעלה

ברא"ש (עבודה זרה פ"ג אות פד) כתב וז"ל: כתב רבינו מאיר ז"ל דנשים מברות את הנשים, דלא אסרו אלא אנשים משום הרגל עבירה, אבל נשים מברות את הנשים, דנשים חייבות בהבראה כמו אנשים מדלא קתני אנשים חייבין בהבראה ולא נשים, מיהו הא מספקא ליה כשהיא אשה נשואה אם חייבת לאכול משל אחרים, מי אמרינן כיון דאוכלת משל בעלה היינו משל אחרים, או כיון דמחייב במזונותיה כמה שאכלה משל עצמה דמי.

ובהמשך דבריו כתב שם: אבל אשה נראה לי דאינה יוצאת בשל בעלה, כיון שחייב במזונותיה וגם כיון שאוכלת תדיר עימו לא מיחזי כלחם של אחרים, וכן הדין בשכיר או מלמד שאוכל אצל בעל הבית ואירעו אבל, אינו אוכל אצל בעל ביתו בסעודה ראשונה, אמנם נראה לי מי שנותן מזונות לעני או ליתום או לבנו ובתו הגדולים מעצמו בלא תנאי ואירעו אבל, "לחם אנשים" קרינן ביה ואינן צריכין לאכול משל אחרים אלא אוכלין משל בעל הבית, עב"ל.

גם בשו"ע (יורה דעה שעח סעי' ב') נפסק להלכה: אשה שאירעה אבל, אין לאנשים להברותה, אבל נשים מברין, ואשה נשואה שאירעה אבל אינה יכולה לאכול סעודה ראשונה משל בעלה. וכן מי שיש לו סופר או שכיר, אם אוכל בשכרו ואירעו אבל, לא יאכל סעודה ראשונה משל בעל

לאבל אף כל י"ב חודש וכל שכן בימי השבעה, ב. מצד שהוא מנהג עכו"ם. ודאי צדק השואל שאין לעשות כן והאמת שלא ראיתי ולא שמעתי שתלמידי חכמים ואנשי מעשה יעשו זה, אבל לענין דינא יש לדון בזה ונוטה יותר שאין בזה איסור.

והטעם פשוט דימים אלו שחייבין לנחמו הוי הבאת המנות מענין התנחומין ולא ענין שאילת שלום ושמחה, ואדרבא הא אסר הבאת מנות אלו בשבת מצד שהוא מדברי אבלות בפרהסיא, משום דהבאת מנות אלו מראין סימני אבלות היפוך ענין שלום ושמחה והתיר הבית יוסף משום דעל כל פנים לא מינכר כל כך ומשום דלאחרים אין לאסור. ולא דמי להבאת מנות אחר השבעה בכל שנת האבל שאסור דמנות דאחר כך אינם כבר ענין תנחומין אלא ענין שאילת שלום.

ובאגרות משה (שם) כתב, שלמעשה ודאי אין לעשות דבר שפסקו הדורות שלפנינו מלעשות, שאפשר היה להם טעם בזה שאולי שייך גם לנו אף שלא היה ידוע לנו. אבל לשלוח בחזרה אין צריך מאחר שלא ידוע לנו טעם לאסור, ואין בזה משום מסייע ידי עוברי עבירה.

אולם מובא בבית יוסף (יו"ד סי' שסח) מנהג ששלחו אוכל לאבלים כל שבעה, וכתב בדבריו: והפוחת לא יפחות מסעודה ראשונה וטעמא דמסתבר הוא ועל כן החמירו בסעודה ראשונה דאינו משגיח כלל ביום ראשון דיום מר איקרי ועל כן נהגו כל שבעה ימים מפני עניי ישראל שאינם יכולים לעשות מלאכה ולא יתביישו שאף לעשירים עושים כך.

מזמן הקבורה) אוכל משלו. והוא כדברי הפוסקים הנ"ל.

עוד הביא בגשר החיים (שם באות ב'), שעל פי זה אם נקבר ביום אפילו לפנות ערב מותר לו לאכול בלילה משלו, דהא רק באותו יום אסור לו לאכול משלו. או גם אם ישב בתענית באותו היום שמותר לו לאכול משלו בלילה, והביא דיש פוסקים שאסרו לאבל להתענות תענית רשות באותו יום (וכ"ה בהגהת הרא"ש מא"ז ובכלבו ועוד) דהא אחד הטעמים של ההבראה הוא כמו שכתב רבינו ירוחם והפרישה, שהנאנח על מתו עלול למאס בחייו ולא לאכול כלל. אולם שאר פוסקים כתבו שמותר לו להתענות תענית הרשות, וכך כתב הטור שם.

והוסיף מדברי הרמ"א (סי' שעח סעי' ב') והנודע ביהודה (סי' צח), דאם נקבר בלילה מברין אותו בלילה, ואם לא האכילוהו בלילה מברין אותו ביום הנמשך ללילה. ואם אבל סעודה הראשונה משלו מאיזה סיבה שהיא, אין עוד החיוב להאכילו סעודת הבראה, אלא שהנהוג הוא כשהשכנים לא ידעו להאכילו עד אחר שאכל האבל, מביאים לו גם אחר כך סעודת הבראה באותו היום.

סעודה ראשונה

ולענין אחר, סעודה ראשונה (או היום הראשון כפי תוס' והרמב"ם) כתב באגרות משה (יורה דעה ח"ב סי' קסח) וז"ל: הנה בדבר מה שבמדינה זו יש שמביאין להאבלים בימי השבעה חבילות של מיני אוכלין ומשקין והשואל כותב שיש לאסור מתרי טעמי א. מדין האיסור לשלוח מנות

והשמיטו תיבת לחם, וטעמם נראה דלא גרסו בש"ס תיבת "לחם" וכן הוא הגירסא ברי"ף והרא"ש (פ"ג דמועד קטן) וכן הגירסא בתורת האדם להרמב"ן (שער האבילות).

בסוף דבריו כתב הדברי מלכיאל שטעימה בעלמא אפשר שמותר, שהרי אמרו חז"ל אסור לאכול ולא אמרו אסור לטעום, וכעין זה כתבו הפוסקים בכמה מקומות לחלק בין אסור לאכול לאסור לטעום, ובכל זה ישראל קדושים הם ונוהגין שאין טועמים מאומה אחר הקבורה רק אוכלים תיכף סעודת הבראה.

האם שתיה משל האבל קודם סעודת הבראה בכלל האיסור

בגשר החיים (שם, אות ד') כתב בזה, דאחר שכל עיקר החיוב הוא הלחם, מסתבר שמותר לשתות משלו כגון קפה וטה וכדומה קודם סעודת הבראה.

בשו"ת יבי"א (יו"ד סי' כה) בתחילת תשובתו הביא מאת הרב יצחק ניסים שבזמן שהתאבל על מות אחיו הוגש לו לשתות, וכך כתב: ובבואי הביתה הוגש לי מיד כוס קפה קטנה לשתות, ונסתפקתי אם שתיה בכלל אכילה לענין זה שאמרו שסעודה ראשונה אסור לאכול משלו. ואחר התבוננות הסכמתי ושתיתי את הקפה, ובתוך ימי השבעה עיינתי קצת בדברי הפוסקים בזה והנני מעלה בכתב את אשר הסקתי מתוך דבריהם.

וזה לשונו שם: וזו תשובתי על דברי הרב הנ"ל אשר כתב כבודו להשיב על דעת הספר שבט יהודה ודייק גם כן מדברי הזו"א שחולק על הספר שבט יהודה וסבירא ליה להתיר לאכול משלו כל דבר שאינו מחמשת

לאיזה אוכל נוגע האיסור

בגמ' מועד קטן כז, ב מובא, אמר רב יהודה אמר רב, אבל יום ראשון אסור לאכול "לחם" משלו מדאמר ליה רחמנא ליחזקאל "ולחם אנשים לא תאכל". ובפשטות כפי שמבואר בגמ' האיסור הוא רק על אכילת לחם ביום הראשון (או בסעודה ראשונה) שאינו משלו.

אולם בשו"ע (יו"ד סי' שעח סעי' א') שכתב להלכה דין סעודת הבראה, השמיט תיבת "לחם" ולא הזכיר כלל שהאיסור הוא באכילת "לחם" דווקא, וז"ל שם: אבל אסור לאכול משלו בסעודה ראשונה, אבל בשניה מותר אפילו ביום ראשון.

ועיין בשו"ת דברי מלכיאל (חלק ב' סי' צז) שנסתפק באבל שאסור לאכול סעודה ראשונה משלו אם רשאי לאכול פירות או לשתות איזה משקה משלו קודם הסעודה. וכתב שם דמשמע מלשון הגמ', אבל יום הראשון אסור לאכול "לחם" משלו, הרי דהאיסור הוא דוקא בלחם.

וכתב: דאף דאיתא בטור ובשו"ע (יו"ד סי' שעח סעי' ט') שמברין בביצים ועדשים (ומקורו מהסוגיא בבבא בתרא טז, ב ומאבל רבתי פרק יד), משמע מזה דהבראה היא אף בביצים ועדשים ולא דוקא בלחם, וממילא נימא דאסור לאבל לאכול אף פירות וכדומה, מכל מקום יש לומר דגם לחם היו מביאין, ורק ללפת את הפת הביאו ביצים ועדשים, ואם כן סעודה שלימה נקראת אם היא עם לחם.

אכן למעשה נראה שאסור לאבל לאכול אף פירות משלו, דהא הפוסקים כולם כתבו סתם אסור לאבל לאכול משלו

ובדברי מלכיאל (שם) כתב: ורק מים נראה דשרי לשתות משלו, דהא עדיפא מקודם הבדלה, דקיימא לן בפסחים קה, א ובשו"ע (או"ח סי' רצט) דשרי לשתות מים, ובסוף דבריו כתב שטעימה בעלמא אפשר שמותר שהרי אמרו חז"ל אסור לאכול ולא אמרו אסור לטעום, וכעין זה כתבו הפוסקים בכמה מקומות לחלק בין אסור לאכול לאסור לטעום, ובכל זה ישראל קדושים הם ונהגין שאין טועמין מאומה אחר הקבורה רק אוכלים תיכף סעודת הבראה.

האם המצוה להברות עם לחם דוקא בגמ' מועד קטן כז, ב מובא, אמר רב יהודה אמר רב אבל יום ראשון אסור לאכול לחם משלו מדאמר ליה רחמנא ליחזקאל "ולחם אנשים לא תאכל". ובפשטות כפי שמבואר בגמ' מברים את האבל ביום הראשון דוקא בלחם.

ובגשר החיים (שם אות ד') כתב דכל עיקר סעודת הבראה צריכה להיות בלחם, פת או עוגה, כלשון הגמרא (שם כז, ב) "אבל אסור לו לאכול לחם משלו" ואם האכילוהו תבשיל והשקוהו משקים בלא לחם לא יצאו.

בתשובות והנהגות (חלק ג' יורה דעה סי' שפ) נשאל באבלים שהגישו להם שכניהם לחם מזונות ותבשילין לסעודת הבראה, מקצתם אכלו לחם ומקצתם אכלו מזונות, ונשאלת השאלה אם האוכלין רק מזונות יצאו בזה ידי חובת סעודת הבראה, דקיימא לן אבל סעודה ראשונה אינו אוכל משלו.

וכתב שם דנראה לעניות דעתו שצריך לחם דוקא שבזה דוקא נקרא סעודה, ולשון

מיני דגן, בהורמנותיה דמר אמינא שיש מקום להחזיק ולחזק את דברי הגאון מהר"י עייאש ז"ל על פי דברי רבינו בחיי (בפרשת תולדות) שכתב וזה לשונו: "ויזוד יעקב נזיד", היה ראוי שיאמר "ויזוד יצחק" שהרי בעד אברהם היה מתאבל, אלא מפני שהאבל אסור לאכול משלו, לכך התקין יעקב המאכל הזה, והתבשיל של עדשים היה, והמנהג לאוכלן בבית האבל, עכ"ל.

ומוכח מדבריו שהיה אסור ליצחק לאכול התבשיל של עדשים משלו, ומשום הכי הוצרך יעקב לבשלו משלו, ולכן מוכח שאין להקל לאבל לאכול משלו אף במיני תבשילין.

ובהמשך תשובתו (אות ג') כתב שם: ומיהו אכתי איכא למימר שאין ראיה כל כך מדברי רבינו בחיי וסיעתו, לאסור אכילת תבשיל לבד משלו, שיש לומר דהתם גבי יצחק שהאכילוהו סעודת הבראה לחם ותבשיל, והתבשיל טפל ללחם, על כן הכל בכלל לחם אנשים, שהכל נטפל ללחם, משום הכי היה צריך לאכול הכל משל אחרים, מה שאין כן תבשיל לבד כשאינו נטפל ללחם אין הכי נמי דמותר לאכול משלו.

מכל מקום לענין שתיה סיים בתשובתו שם, שלכאורה יש לומר, שכשם שאף שתיה בכלל סעודת הבראה, יש לאבל למנוע לשתות משלו. אבל לפי האמור יש לומר דדוקא בתוך הסעודה יש להאכילו ולהשקותו הכל משל אחרים, מה שאין כן לשתות שלא בתוך הסעודה אין לאסור. ועל כן נראה דלהלכה יפה עשה שאפשר להקל בקפה ותה, וכן כתב כך גם בגשר החיים.

הביא מנהג בקצת מקומות להברות בעדשים וכוסות יין בלא טעימת לחם.

אכילת ביצים ועדשים

בגמ' בבא בתרא טז, ב מובא: שבאותו היום שנפטר אברהם אבינו, עשה יעקב אבינו תבשיל של עדשים לנחם את יצחק אביו, ומאי שנא של עדשים, אמרי במערבא משמיה דרבה בר מרי מה עדשה זו אין לה פה אף אבל אין לו פה, וברש"י שם (ד"ה עדשין אין להם פה) כתב שלעדשין אין להם פה כמו שיש לפולין ולשאר מיני קטנית כמין סדק.

ובהמשך הגמ' הובא טעם שני מדוע מברין את האבל בעדשים, דבר אחר מה עדשה זו מגולגלת אף אבילות מגולגלת ומחזרת על כל באי העולם, מאי ביניהו? איכא ביניהו לנחומי בביעי, ופירש רש"י (ד"ה לנחומי בביעי) שלביצים אין להם פה אבל אינם מגולגלים כגלגל.

בן כתב רש"י בפסוק "מן האדם האדם הזה" שאותו היום מת אברהם שלא יראה את עשו בן בנו יוצא לתרבות רעה ובישל יעקב עדשים להברות את האבל. ולמה עדשים, שדומות לגלגל שהאבלות גלגל החוזר בעולם. ועוד מה עדשים אין להם פה כך האבל אין לו פה שאסור לדבר. ולפיכך המנהג להברות את האבל בתחלת מאכלו ביצים שהם עגולים ואין להם פה, כך אבל אין לו פה כדאמרינן במועד קטן (כא, ב) אבל כל שלשה ימים הראשונים אינו משיב שלום לכל אדם וכל שכן שאינו שואל בתחלה, משלשה ועד שבעה משיב ואינו שואל וכו'.

הגמרא במועד קטן כז, ב "אבל יום ראשון אסור לאכול לחם משלו" משמע שהקפידא היא על לחם, ונראה שהקפידא היא על סעודה ונקרא כן רק בלחם.

והביא שם שמצא בספר זרע אמת (סי' קנו) שצריך לחם, רק לדעתו פת הבאה בכיסנין כלחם דמי, ותמה התשובות והנהגות עליו שהרי אוכלים אותו עראי ואינו נקרא "סעודה" וצריך לחם בדווקא כמשמעו וכמבואר בפסוק "ולחם אנשים לא תאכל", ואם לא אכל לחם לא חשוב סעודה ראשונה, ולא יצא ידי חובת הבראה, וצריך לקבל משכנים לצאת ידי חובת סעודת הבראה בסעודה הבאה.

וכתב דלפי זה יוצא, שאם הקרובים טוענים שאין רצונם לאכול שנפשם חפצה להתאבל, אף שמדינא אינם חייבים לאכול מכל מקום מצוה על השכנים לדבר על ליבם לאכול דווקא משלהם, וכמשמעות הקדמונים שהביאו בלשון "מאכילים", והיינו משום שלאחר אנינות אין רצונם לאכול, וצריכים לתת להם ולדבר על לבם שיאכלו ומקיימים בזאת מצות סעודת הבראה כראוי.

אולם בשו"ת דברי מלכיאל (שם) הביא מהרמב"ן בתורת האדם (שער אבילות) שהביא מנהג שהיה בקצת מקומות להברות בעדשים וכוסות יין בלא לחם. והוא ההיפך מאותם שיטות המצריכות לחם בדוקא כדי לקיים מצות סעודת הבראה כיון שרק בזה נקרא גדר "סעודה".

נמצאו ג' שיטות בזה, שיטת הגשר החיים סעודת הבראה צריכה להיות עם לחם, אך עוגה נחשבת להיות לחם. שיטת התשובות והנהגות צריך לחם דוקא. הרמב"ן

החלפת הסעודות

בגמ' מועד קטן כזו, ב מובא, רבה ורב יוסף מחלפי סעודתייהו להדדי, וברשיי מכתב יד כתב: כשזה אבל זה מסעודו סעודה ראשונה. ויעוין בנימוקי יוסף (שם ד"ה מחלפי סעודתייהו) שכתב: כשהיה אחד מהם אבל היה שולח סעודתו לחבירו, ונמצא שהאבל אינו אוכל משלו. והנה גם הרבינו מאיר שהובא ברא"ש (מועד קטן סי' פד) כתב: שממילא היו נוהגין כך בלא תנאי, וקא משמע לן הגמ' דבכהאי גוונא שרי אף על גב דמחזי קצת כאילו אוכל משל עצמו. **ונפסק** כן להלכה בטור ושו"ע (יורה דעה הלכות אבלות סימן שעח סעי' א') שיכול אדם להאכיל לחברו בימי אבלו והוא יחזור גם כן ויאכילנו בימי אבלו, ובלבד שלא יתנו תחילה.

וראה בשערים מצוינים בהלכה (מועד קטן כזו, ב) שכתב: וכהא דהכא מצינו במס' מגילה ז, ב אביי ורב חנינא מחלפי סעודתייהו להדדי, ויצאו בזה משום משלוח מנות, ולא מצינו בפוסקים שם שלא יעשו תנאי, וצריך עיון החילוק ביניהם, והרי נהגו בפורים שזה שולח לזה, ומיד מוסר לו בחזרה מנות אחרים, ועוד דפורים מצפים על זה, ובאבל אינו מצפה על זה כמובן. ואפשר לחלק דבסעודת הבראה יש איסור שלא לאכול משל עצמו, מה שאין כן בפורים שאין איסור אלא שכך מצותו לשלוח מנות.

ובגשר החיים (שם) הביא גם כן: שנוהגים להאכילו פת (או עוגה) עם ביצים מבושלות (קשים וקרים) או עדשים שהם מאכל אבלים, דאין להם פה (כאבל) והם עגולים סמל לאבלות המגלגלת ומחזרת על כל באי העולם. ויש מקפידין לתת לאבלים הביצים כשהן קלופות, ומביאים לו עם זה כוס קפה או טה, דשתיה בכלל אכילה. ואם אין ביצה ועדשים, יכולים להביא דבר אחר ללפת את הפת או רק לחם וטה או קפה.

ומענין לענין באותו ענין, כדאי להביא כאן את דברי הדרישה (יו"ד סי' רסה) שכתב בטעם המנהג שנוהגים לבקר בשבת אצל התינוק שנולד, לפי שהוא אבל על תורתו ששכח במעי אמו, כדאי' בנדה ל, ב וכיון שבא לאויר העולם בא מלאך וסטרו על פיו ומשכחו כל התורה כולה, ולפי דבריו הביקור הוא כעין ניהום אבלים.

ומסתבר שמכאן יסוד למנהג לכבד את האורחים בשלום זכר בעדשים, שכידוע הם סימן אבילות, ומשום כך קבעה ההלכה להאכיל את האבלים בסעודת ההבראה מאכל של עדשים, וכפי שמובא בשו"ע (הל' אבילות סי' שעח סעי' ט') "ומברין תחילה בבצים או בתבשיל של עדשים, זכר לאבילות ואחר כך אוכלים כל צרכם".

סיכום הענין

הנה מבואר ממה שנאמר "ויזוד יעקב", שיעקב הכין עדשים לסעודת הבראה של אביו יצחק כשהתאבל על אברהם ביום פטירתו, וכן ראינו אצל יחזקאל כשנאמר לו הנבואה על מות אשתו "ולחם אנשים לא תאכל" שלסעודה הראשונה אחר קבורת המת האבל אוכל משל אחרים.

במה שהאבל אוכל משל אחרים נחלקו הפוסקים אם הכוונה היא רק על הסעודה הראשונה או כל היום הראשון היינו יום הקבורה, ולפי רוב הפוסקים דין זה נאמר רק על סעודה ראשונה. והמצוה והחיוב מוטל על השכנים להאכיל את האבל בסעודה הראשונה, אולם יש שמקילים שהאבל יכול לשתות משלו קודם הסעודה.

מצאנו ג' טעמים למה שהאבל אוכל משל אחרים בסעודה הראשונה, הראשון: כי האבל דואג ונאנח על מתו ואינו חושש לאכול כי רצונו למות גם הוא, לפיכך צוה ה' לאחרים שיאכילוהו משלהם. השני: דימים אלו שחייבין לנחמו הוי הבאת המנות מענין התנחומין. השלישי: כי כוחות הדין עתה שולטים בביתו ובכל אשר לו, ואנו צריכים להשפיעו מכחות החסד ואין מאכלו בריאה לו להיותו עתה מצד כחות הדין, ואותם שהיו נוהגים להברותו, מסייעין לדעה זו.

